

Rankraščio aprašas

Šepetytė Rita

Rankraštis saugomas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje, signatūra F 9-3361. Ji užrašyta viršutiniame viršelyje ir pirmame rankraščio puslapyje.

Rankraščio formatas 18,5 × 12 cm.

Antraštinio puslapio nėra. Tekstas pradamas žodžiu *Ižgis* (Ižanga). Puslapiai sunumeruoti autoriaus ranka nuo 1 iki 166. Po jų yra 5 tušti ir nenumeruoti lapai (10 puslapių). Rankraštį sudaro 11 surišų sąsiuvinėjų po 8 lapus (16 puslapių).

AUTORYSTĖ. Autoriaus pavardė rankraštyje nenurodyta. Kad tai autografas, sprendžiama iš rašyenos.

PROVENIENCIJOS. Jokių ženklų (antspaudų, įrašų ir pan.), rodančių rankraščio priklausymą kam nors, nėra. Rankraščio bibliotekiniame formuliare įrašyta, kad jis „Gautas iš Religijų reikalų tarybos prie TSRS MT Įgaliotinio Lietuvos TSR J. Rugienio 1967 m. balandžio 15 d.“, ir nurodyta tvarkytojo pavardė ir data „A. Trakymas 1967.IX.18“.

IRIŠIMAS. Pirmas ir paskutinis rankraščio puslapis gerokai patamsėję, matyt, rankraštis ilgai išbuvo be viršelių. Dabar jis įrištas į šiuolaikinio marginto kartono viršelius.

POPIERIUS (šį skyrelį parašė Nadiežda Morozova). Popierius su vandenženkliau „Herbas Vryheut

(liūtas su kardu) trijų linijų apskritime“ su raidėmis ГГ. X., užrašytomis kursyvu, ir data 1824. Г., žr. panašų vaizdą albume Клепиков С. А. *Филиграни на бумаге русского производства XVIII – начала XX века*, Москва: Наука, 1978, nr. 187A, tik su kita (1829 m.) data. Tai rusiškas popierius, raidės ГГ. X. reiškia Господ(а) Хлюстиных(ы), t. y. Ponų Chliustinių popieriaus fabrikas (žr. Клепиков, p. 79).

КОКУВЁ. Rankraštis išsilaikęs gana gerai, tik kai kurių puslapių kraštai apspurę. Pirmajame puslapyje žodžio *Fizycznyny* raidės *i* vietoje yra apvali skylutė, bet žodis atpažįstamas iš taško, likusio virš jos. Pirmame – septintame puslapiuose yra neaiškios kilmės rudų apvalių dėmių, o 125–129 puslapių dešiniajame apatiniame kampe yra persisunkusi neaiškios kilmės dėmė.

Rašyta juodu rašalu, smulkia rašysena. Autoriaus taisymų ir trynimų nėra daug. Kito braižo taisymų nėra.

DATAVIMAS. *Geografijos* parašymo data rankraštyje nenurodyta. J. Tarvydo nuomone (1972: 56), rašyta po 1825 m., nes minimas Nikolajus I, tais metais tapęs Rusijos imperatoriumi, ir „ne vėliau kaip 1830 m., nes nuo tada Pabrėža visas jėgas ir laiką pašventė botanikai“. Simona Šilinskaitė (2010: 6), remdamasi tuo, kad rankraštyje minimas popiežius Grigalius XVI, tapęs popiežiumi 1831 m., teigia, kad Pabrėža ją parašė po 1831 m., ir nurodo, kad G. Subačius, remdamasis Pabrėžos rašybos raidos analize, „linksta manyti, kad knyga sukurta apie 1831–1834 metus“ (ten pat).

ŠALTINIS/ŠALTINIAI. Akivaizdu, kad Pabrėža vertė iš lenkų kalbos. Tai rodo ne tik lenkiški žodžiai ir žodžių junginiai, palikti tekste, bet ir lenkiškos knygelės paminėjimas (*lękyszko kningelie* ~ lenkiško[je] kningelė[je] 49). S. Šilinskaitė rašo (2010: 6): „Kogero, tai nebuvo vieno kurio veikalo vertimas ar sekimas, nes neaptikta panašaus lenkiško geografijos veikalo, išleisto XVIII a. pab.–XIX a. pr., kuriame taip glaustai būtų aprašytos visų žemynų pagrindinės valstybės“ ir „Pabrėža, matyt, naudojosi visais jam prieinamais šaltiniais ir žemaitiškai išdėstė svarbiausias gamtinės ir visuomeninės geografijos žinias apie visus pasaulio žemynus“ (ten pat). Tačiau neatrodo, kad Pabrėža geografijai būtų gaišęs daug laiko, svarbiausia jam buvo botanika, galbūt ir geografija jis susidomėjo dėl augalų, kuriuos ketino aprašyti (svetšalinių augymų), augaviečių. Turbūt teisingas yra J. Tarvydas spėdamas (1972: 57), kad Pabrėža „turėjo po ranka lenkišką geografijos vadovėlį“. Tas vadovėlis turėjo būti išleistas iki 1820 m., nes Jurgis III, paminėtas kaip Didžiosios Britanijos ir Airijos karalius, mirė tais metais.

NUMERACIJA. Bibliotekinės foliacijos rankraštyje nėra. Pabrėža puslapius, atrodo, sunumeravo iš anksto, prieš įrašydamas tekstą. Didžiojoje teksto dalyje puslapio numeris parašytas aukščiau negu pirma teksto eilutė. Į rankraščio pabaigą puslapio numeris ima sutapti su pirmąja teksto eilute.

Parengimo principai

Rankraščio perrašas buvo rengiamas stengiantis atspindėti originalo tekstą: išlaikoma antraščių bei kitų teksto dalių santykinė vieta puslapyje, pabraukimai, rašmenų skaičius eilutėje. Perraše pateikiamas galutinis tekstas, t. y. autoriaus taisymai perkelti į komentarus. Komentarai – perrašo puslapių apačioje.

Kai kurių komentarų reikšmės:

Prirašyta viršuje – parašyta be įterpimo ženklo tiesiai ar į dešinę virš atitinkamo prieš einančio rašmens;

Įterpta viršuje – parašyta viršuje su įterpimo ženklu, pakartotu įterpimo vietoje;

Išbraukta – perbraukta vienu (raidė) įstrižu brūkšneliu ar gulsčiu brūkšniu (žodis ar didesnis junginys);

Užbraukta – perbraukta kiekviena žodžio raidė ar rašmens dalis;

Žodis taisytas, Raidė taisyta, Žodžio galas taisytas – matyti autoriaus taisymas, tačiau negalima tiksliai nustatyti, iš ko.

Literatūros sąrašas

JONIKAITĖ ZUZANA, 1972: „Apie J. Pabrėžos botanikos veikalų rašybą, *Jurgis Pabrėža (1771–1849)*, Vilnius: Mintis, 62–65.

SUBAČIUS GIEDRIUS, 2009: „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos *Taislius augyminis* (1843)“, *Jurgis Ambraziejus Pabrėža, Taislius augyminis*, I–223, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 9–28.

ŠILINSKAITĖ SIMONA, 2010: Lietuviškos geografijos terminijos raidos aspektai Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos „Geograpije“, magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas (naudotasi internete paskelbtu tekstu).

TARVYDAS JUOZAS, 1972: „J. Pabrėža – pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio autorius“, *Jurgis Pabrėža (1771–1849)*, Vilnius: Mintis, 55–62.

ZINKEVIČIUS ZIGMAS, 1966: *Lietuvių dialektologija*, Vilnius: Mintis.